ISSN: 2582-4686 SJIF 2021-3.261,SJIF 2022-2.889, 2024-6.875 ResearchBib IF: 10.25 / 2025

THE MULTIDISCIPLINARY JOURNAL OF SCIENCE AND TECHNOLOGY

VOLUME-6, ISSUE-2

BOLALARDA ASAB TIZIMI KASALLIKLARI: KLINIKA, DIAGNOSTIKA VA ZAMONAVIY DAVOLASHDA XALQARO TAJRIBA

Turopova Moxinur Rahmonovna
Termiz Abu Ali Ibn Sino nomidagi Jamoat salomatligi texnikumi
II-maxsus Klinik fanlar kafedrasi o'qituvchi.

Annotatsiya: Ushbu maqolada bolalar nevrologiyasining eng dolzarb muammolari, xususan, perinatal zararlanishlar, epilepsiya va genetik neyropatologiyalar tahlil qilinadi. Shuningdek, AQSH, Germaniya va Isroil kabi rivojlangan davlatlarning diagnostika va davolashdagi innovatsion yondashuvlari, jumladan, gen terapiyasi va robotlashtirilgan reabilitatsiya usullari yoritilgan.

1. KIRISH

Bolalar asab tizimi kasalliklari zamonaviy pediatriyaning eng murakkab va ijtimoiy ahamiyatga ega yo'nalishlaridan biridir. Dunyo bo'yicha har 1000 nafar boladan 3-4 nafari bolalar serebral falaji (BSF) bilan tug'iladi. So'nggi yillarda neyrogenetika va neyroplastiklik sohasidagi kashfiyotlar ilgari davolab bo'lmaydigan deb hisoblangan ko'plab kasalliklarni nazorat qilish imkonini bermoqda.

2. KLINIK KO'RINISHLAR VA TASNIF

Bolalarda asab tizimi patologiyalari asosan quyidagi guruhlarga bo'linadi:

2.1. Perinatal va Gidrosefalik buzilishlar

Tug'ruq jarayonidagi gipoksiya (kislorod yetishmasligi) miya to'qimasining shikastlanishiga olib keladi.

Klinikasi: Mushaklar rigidligi, giperkinezlar (ixtiyorsiz harakatlar), psixomotor rivojlanishdan ortda qolish.

Perinatal Nevrologiya: Hayotning muhim davri

Perinatal davr (homiladorlikning 22-haftasidan tug'ruqdan keyingi 7-kungacha) bolaning asab tizimi shakllanishida eng xavfli va muhim palla hisoblanadi.

Gipoksik-ishemik ensefalopatiya (GIE)

Xalqaro protokollarda (Sarnat shkalasi bo'yicha) GIE miyaning kislorod yetishmasligi natijasida shikastlanishi deb qaraladi. Bu kelajakda BSF (Bolalar serebral falaji) rivojlanishining asosiy sababidir.

• Zamonaviy davolash (Terapevtik Gipotermiya): Rivojlangan davlatlarda tug'ruq paytida og'ir gipoksiya bo'lgan chaqaloqlar maxsus sovutish matraslariga yotqiziladi. Tana haroratini 33.5°C gacha pasaytirish miya hujayralarining nobud bo'lishini to'xtatadi.

Gidrosefaliya — miya qorinchalarida likvor (suyuqlik) miqdorining ortib ketishi va bosh miya ichki bosimining ko'tarilishi bilan tavsiflanadi.

Klinik belgilar:

• Bosh aylanasi hajmining tez sur'atlar bilan o'sishi.
• Liaqildoqning bo'rtib chiqishi va taranglashishi.
• "Botayotgan quyosh" simptomi (ko'z olmalarining pastga qarab qolishi).

2.2. Epilepsiya va paroksizmal holatlar

Bu miyadagi neyronlarning o'ta yuqori elektrik faolligi natijasidir.

• Klinikasi: Generalizatsiyalashgan titroqlar, ongning qisqa muddatli yo'qolishi (absans), vegetativ buzilishlar (yuzning qizarishi yoki oqarishi).

ISSN: 2582-4686 SJIF 2021-3.261,SJIF 2022-2.889, 2024-6.875 ResearchBib IF: 10.25 / 2025

2.3. Neyromushak kasalliklari (SMA va boshqalar)

Irsiy mutatsiyalar natijasida yuzaga keladi.

• Klinikasi: "Bo‘shashgan bola" sindromi, proksimal mushaklar atrofiyasi, nafas yetishmovchiligi.

Erta ogohlantiruvchi belgilar ("Qizil bayroqlar"):

1. Mushak tonusining haddan tashqari pastligi (gipotoniya) yoki yuqoriligi (spastika).
2. Psixomotor rivojlanishning to'xtashi yoki orqaga ketishi (regress).
3. Bosh aylanasi va muvozanatning buzilishi (ataksiya).
4. Doimiy bosh og'riqlari va ko'ngil aynishi (gipertenzion sindrom).

3. ZAMONAVIY DIAGNOSTIKA: XALQARO STANDARTLAR

Rivojlangan davlatlar klinikalarida (Mayo Clinic, Charité) tashxis qo‘yishda quyidagi "oltin standartlar" qo‘llaniladi:

• Yuqori polli MRI (3.0 Tesla): Miya strukturasini mikroskopik aniqlikda ko‘rish imkonini beradi.

• Neyrotraktografiya (DTI): Miya ichidagi asab tolalarining yo‘nalishi va butunligini tekshiradi.

• Genomik ketma-ketlik (NGS): Bolaning butun genomi skaner qilinadi va kasallikka sababchi bo‘lgan mutatsiya nuqtasi topiladi.

4. CHET EL DAVLATLARIDA DAVOLASH TAKTIKASI

Xorijiy tajriba asosan "Maqsadli (Targeted) terapiya" va yuqori texnologiyalarga tayanadi.

4.1. Farmakologik inqilob: Gen terapiyasi

AQSH va Yevropada Zolgensma va Spinraza kabi preparatlar SMA (Spinal mushak atrofiyasi) bilan og‘rigan bolalarni hayotini saqlab qolmoqda. Bu preparatlar nuqsonli genni "ta'mirlaydi".

4.2. Neyroxirurgik innovatsiyalar

• Vagus Nerve Stimulation (VNS): Bo‘yinga o‘rnatilgan kichik stimulyator orqali epilepsiya xurujlarini 60-80% ga kamaytirish (Buyuk Britaniya tajribasi).

• Baklofen pompasi: Mushaklardagi kuchli spastikani (qotib qolishni) yo‘qotish uchun dorini to‘g‘ridan-to‘g‘ri orqa miyaga yuboruvchi qurilma.

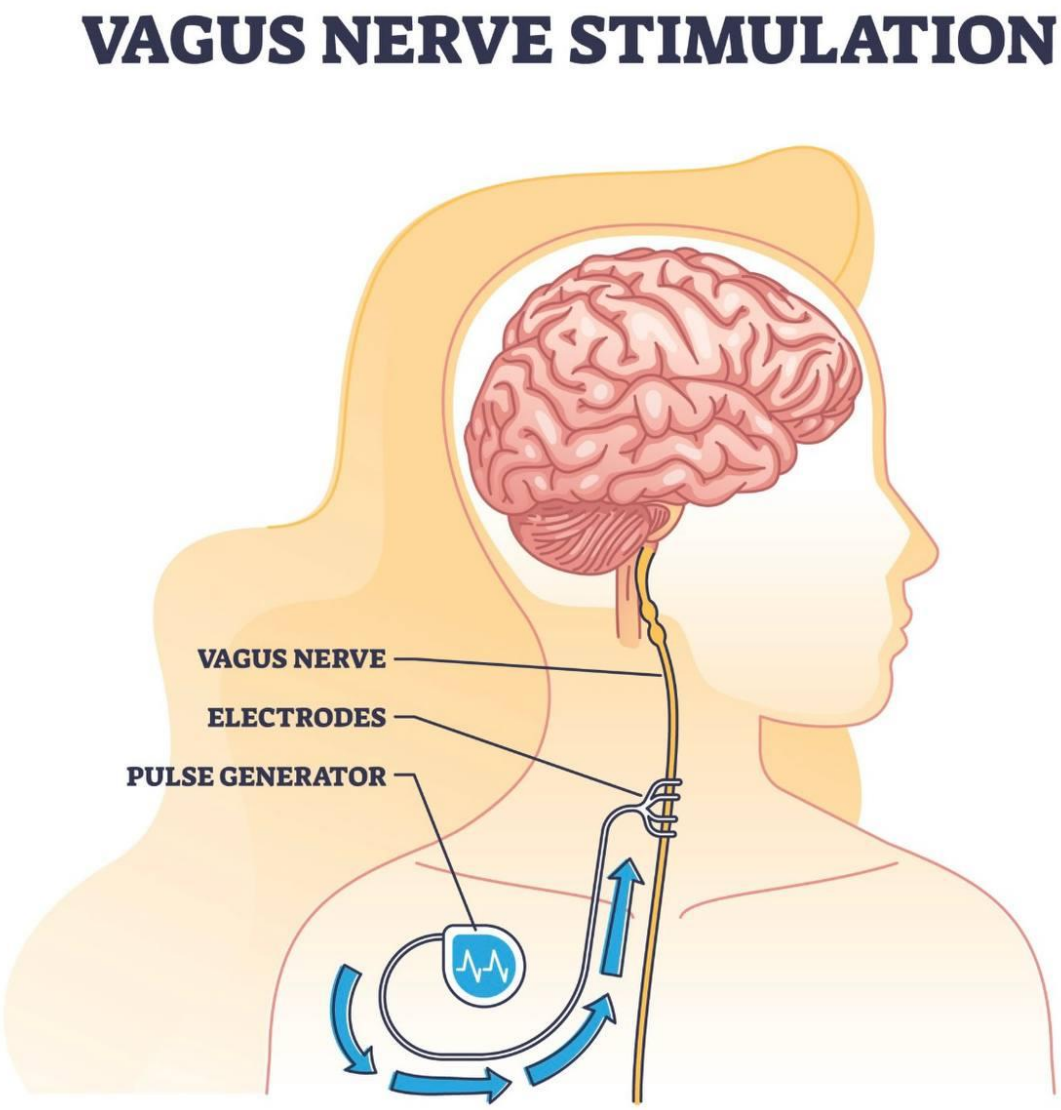
4.3. Ketogenik parhez

Ko‘pgina G‘arbiy Yevropa davlatlarida dori-darmonga bo‘ysunmaydigan epilepsiyada maxsus klinik parhez (yog‘larga boy, uglevodga kam) birinchi darajali davo usuli sifatida qo‘llaniladi.

ISSN: 2582-4686 SJIF 2021-3.261,SJIF 2022-2.889, 2024-6.875 ResearchBib IF: 10.25 / 2025

THE MULTIDISCIPLINARY JOURNAL OF SCIENCE AND TECHNOLOGY

VOLUME-6, ISSUE-2

Ushbu rasmda Vagus Nerve Stimulation (VNS) — ya'ni sayyor nervni stimulyatsiya qilish tizimining ishlash sxemasi va uning asosiy qismlari tasvirlangan. Bu texnologiya bolalar nevrologiyasida dori-darmonlarga chidamli (rezistent) kasalliklarni davolashda "elektron dori" vazifasini o'taydi.

Rasmda ko'rsatilgan har bir qismning vazifasi:

• Pulse Generator (Impuls generatori): Bu qurilma ko'krak sohasiga, teri ostiga jarrohlik yo'li bilan o'rnatiladi. U ma'lum vaqt oralig'ida miyaga boruvchi kuchsiz elektr signallarini ishlab chiqaradi.

• Electrodes (Elektrodlar): Generatordan chiquvchi o'ta ingichka simlar bo'yin sohasidagi chap vagus nerviga mahkamlanadi.

• Vagus Nerve (Vagus nervi): Inson tanasidagi eng uzun nervlardan biri bo'lib, u elektr impulslarini miya poyasiga va undan miyaning boshqa qismlariga yetkazib beradi.

Diagnostika va qo'llash jarayoni:

Xalqaro tibbiy protokollarga ko'ra, VNS o'rnatilishidan oldin bola quyidagi diagnostik bosqichlardan o'tishi shart:

ISSN: 2582-4686 SJIF 2021-3.261,SJIF 2022-2.889, 2024-6.875 ResearchBib IF: 10.25 / 2025

1. Video-EEG monitoring: Tutqanoq o'chog'ini va uning turini aniqlash.
2. Miya MRT tahlili: Miya tuzilishidagi nuqsonlarni ko'rish.
3. Kardiologik tekshiruv: Vagus nervi yurak ritmiga ta'sir qilishi mumkinligi sababli, yurak salomatligini tekshirish.

Ushbu usulning samaradorligi:

• Epilepsiya: Bolalarda dori bilan to'xtatib bo'lmaydigan tutqanoqlar sonini 50-70% gacha kamaytirishi isbotlangan.

• Reabilitatsiya: Qurilma o'rnatilgandan so'ng bolaning diqqati, uyqusi va kayfiyati yaxshilanadi, bu esa o'qish jarayonini osonlashtiradi.

5. ZAMONAVIY REABILITATSIYA VA TEXNOLOGIYALAR

Shveytsariya va Janubiy Koreya klinikalarida reabilitatsiya jarayoni quyidagilarni o‘z ichiga oladi:

1. Robot-ekzoskeletlar (Lokomat): Bola o‘zi yura olmasa ham, robot yordamida harakatlanadi. Bu miyaga "men yurayapman" degan signalni yuboradi va yangi neyron aloqalarini shakllantiradi.
2. Virtual Reallik (VR) terapiyasi: Bola maxsus VR ko‘zoynaklarda o‘yin o‘ynaydi, bu vaqtda uning harakat koordinatsiyasi tabiiy ravishda tiklanadi.
3. Miya-kompyuter interfeysi (BCI): Falajlangan bolalar uchun fikr yordamida texnikani boshqarish texnologiyasi.

6. XULOSA

Bolalar asab tizimi kasalliklarini davolashda eng muhim omil — bu vaqt. Xalqaro protokollar shuni ko‘rsatadiki, erta diagnostika (skrining) va innovatsion reabilitatsiya usullari qo‘llanilganda, bolalarning hayot sifati 75% gacha yaxshilanishi mumkin. O‘zbekistonda ham ushbu tajribalarni tatbiq etish, genetik laboratoriyalar tarmog‘ini kengaytirish kelajak avlod salomatligining kafolatidir.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Jahon Sog‘liqni Saqlash Tashkiloti (JSST). Nevrologik buzilishlar: Jamoat salomatligi muammolari.
2. Sueymanning "Pediatriya nevrologiyasi: Prinsiplar va amaliyot", 6-nashr.
3. Epilepsiyaga qarshi xalqaro liga (ILAE). Tutqanoq turlarining tasnifi.
4. "Journal of Child Neurology" (Bolalar nevrologiyasi jurnali) – Pediatriya neyrogenetikasida innovatsion davolash usullari.